

туда Є.В. Щодо проектів реформування охорони здоров'я та фінансового її забезпечення / С.В. Перегуда, С.Д. Місержи // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 45. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. – С. 589. 7. Поляченко Ю. Екс-міністр охорони здоров'я прокоментував скандал зі «швидкими» [Електронний ресурс] / Поляченко Ю. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/567297-eks-ministr-ohoroni-zdorovya-prokomentuvav-skandal-zi-shvidkimi.html>. 8. Васильєва І.В. Проблеми реформування системи охорони здоров'я: деякі політико-економічні аспекти / І.В. Васильєва, С.Д. Місержи // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 47. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. – С. 709. 9. Москаленко В.Ф. Системы здравоохранения: современный контекст / Москаленко В.Ф. – К.: Книга-плюс, 2012. – С. 303. 10. Бурдьє П. Дух государства: генезис и структура бюрократического поля [Електронний ресурс] / Бурдьє П. – Режим доступу: <http://bourdieu.name/content/burde-duh-gosudarstva-genezis-i-struktura-bjurokraticeskogo-polja>. 11. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Белл Д.; пер. с англ. – М.: Academia, 1999. – 956 с. 12. Москаленко В.Ф. Цит. работа. – С. 320 – 337. 13. Гідденс Е. Соціологія / Гідденс Е. – К.: Основи, 1999. – С. 164; Дай Т.Р. Основи державної політики: пер. з англ. Г. Є. Краснокутського; наук. ред. З.В. Балабаєва / Дай Т.Р. – Оdesa: АО Бахва, 2005. – С. 165. 14. Дука В. Здоровье нации – вопрос мотивации / В. Дука // Зеркало недели. – 2013. – № 38 (19 октября). – С. 11. 15. Москаленко В.Ф. Сучасні підходи до формування оптимальної моделі охорони здоров'я / В.Ф. Москаленко // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2008. – №1. – С. 16. 16. Москаленко В.Ф. Цит. работа. – С. 309.

УДК 327.82

І. О. КОСТИРЯ
О. І. ДІКАРЄВ

СТРАТЕГІЧНИЙ КУРС КИТАЙСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ: «М'ЯКА СИЛА» ТА КОМПЛЕКСНА ПОТУЖНІСТЬ

Концептуалізовано процес становлення китайської теорії міжнародних відносин в історичному процесі генезису світової політики. Аналізується теза про те, що ще в середині XIX століття китайська еліта почала розуміти, що Китай більше не живе у світі переваг і стоїть завдання навчитися існувати серед конкуруючих між собою силових блоків. Стало питання політичної та культурної адаптації досягнень західних країн із опорою на власні стратегії виживання. Розглянуто взаємовплив парадигми комплексної потужності та культурних традицій КНР. Висується гіпотеза про те, що нині основною зовнішньополітичною стратегією в Китаї стала концепція «м'якої сили».

Ключові слова: «м'яка сила», комплексна потужність, теорія міжнародних відносин.

Костиря І.А., Дикарев А.І. Стратегический курс китайской дипломатии: «мягкая сила» и комплексная мощь

В статье концептуализирован процесс становления китайской теории международных отношений в историческом процессе генезиса мировой политики. Анализируется

© КОСТИРЯ Інна Олександрівна – кандидат політичних наук, доцент

© ДІКАРЄВ Олександр Іванович – кандидат політичних наук, доцент, доктор наук в галузі економіки

ся тезис о том , что еще в середине XIX века китайская элита начала понимать, что Китай больше не живет в мире преимуществ и стоит задача научиться существовать среди конкурирующих между собой силовых блоков. Стал вопрос политической и культурной адаптации достижений западных стран с опорой на собственные стратегии выживания. В статье рассмотрен взаимовлияние парадигмы комплексной мощи и культурных традиций КНР. Предлагается гипотеза о том, что сейчас основной внешнеполитической стратегией в Китае стала концепция «мягкой силы».

Ключевые слова: «мягкая сила», комплексная мощь, теория международных отношений.

Kostyrya Inna, Dikariev Oleksandr. Strategic course of Chinese diplomacy, "soft power" and integrated Power

The paper conceptualized the process of development of Chinese international relations theory in the historical process of the genesis of world politics. It is given analyses of the thesis that in the mid of XIX century Chinese elite began to realize that China is no longer living in a world of benefits and are challenged to learn to exist among competing power blocs. It became a matter of political and cultural adaptation achievements of Western countries based on their own strategies of survival. The article deals with the complex interplay of power paradigm and cultural traditions of China. Protrudes hypothesis that now a major foreign policy strategy in China was the concept of "soft power."

Key words: "soft power", complex power, the theory of international relations

Сходознавець О. Арін, досліджуючи специфіку міжнародних відносин на Сході, зазначав, що у Китаї як і у давнину, так і після 1949 р. існувало безліч теорій з китайською специфікою бачення світу, які не були схожі на західні. Очевидно, що світобачення китайців базуються на традиційній філософії, яка з початку ХХ ст. стала цікавитися західним теоретичним дискурсом і запозичили з різною метою концепти з різних течій західної думки., включаючи її марксистський напрям в його радянському варіанті. Дослідник Пекінського Китайського університету зовнішньої політики Цинь Яцин зазначає, що в китайському контексті слово теорія має два значення: одне - керівництво до дії, інше - сума знань та ідей, що пояснюють світ в душі теорій Кеннета Уолца і Хедлі Булла. До першого типу очевидно відносяться практичні теорії періоду Мао Цзедуну як «Теорія трьох світів» або «Стратегічні теорії Ден Сяопіна». До них же можна віднести і військову теорію Сунь Цзи, втілену в «Мистецтві війни». До другого типу – теорії з філософським наповненням бачення світу. Проте політичні дослідження робилися ще в період пізньої імперії Китаю. В цьому контексті варто згадати твердження американського вченого Джона Фербенка про те, що до періоду опіумних війн (1839 - 1842 рр.), поняття «міжнародного» порядку базувалося на концепті про «серединне» положення імперії. Імперія позиціонувалася в якості цивілізованого центру всесвіту («все під небом» («тіанксія»). Тобто в ієрархії світу вищі шаблі займав китайський імператор¹.

Робилися спроби модернізувати цю систему. Так, у 1842 р. в праці китайського чиновника Вей Юаня «Плани морської оборони», де проаналізовано причини поразки Китаю в Опіумній війні, пропонується залучення в дипломатичну практику європейських принципів балансу сил. Вей Юань запропонував багатоцільову стратегію: підштовхувати до нападу на західних варварів країн ворожих до них; вивчати все, в чому варвари перевершують нас, щоб тримати їх у вузді².

З моменту проголошення КНР в країни стали з'являтися теорії міжнародні відносини, виражені в офіційних державних доктринах у відповідності зі стан-

дартами китайських визначень теорія (лілунь). Теорія є «система концепцій і принципів, або систематизоване раціональне знання; наукова теорія встановлюється на основі суспільної практики і доводиться і перевіряється суспільною практикою, і правильно відображає суть і закони об'єктивної реальності». Значення наукової теорії визначається її здатністю керувати людською поведінкою³.

З 1978 року починається період пошуку зовнішньополітичних парадигм реалізації програм модернізації Китаю згідно ідей Ден Сяопіна про «побудову соціалізму з китайським обличчям». В цей час було перекладено на китайську мову ряд західних праць класиків теорії міжнародних відносин і застосування їх досвіду концептуалізації. В 1980 - х рр. було сформовано соціальне замовлення на «китайську» теорію МВ. Озвучив проблему керівник відділу МВ при Державній Раді Хуан Сіань на першій китайській конференції по проблематиці МВ в Шанхаї в 1987 р. Зазначалося, що концептуалізацію «необхідно формувати з точки зору інтересів Китаю», з врахуванням «китайської специфіки»⁴.

Вищезгаданий Цинь Яцин зазначає, що розвиток міжнародних відносин після 1949 р. мав три етапи: (1) 1953 – 1964 рр., коли в Пекіні було засновано Департамент дипломатичних досліджень при Народному університеті Китаю, через два роки реорганізований в Інститут зовнішньої політики; (2) 1964 - 1979 рр., коли було створено департаменти міжнародних відносин в трьох головних університетах країни: у Пекінському, в Народному і в Фуданьського університетах; (3) 1979 р. - теперішній час, коли в Китаї відбувається поглиблене освоєння західних концепцій МВ.

Причому китайців не бентежить часта зміна теорій. Навпаки, більшу настороженість викликала б «вічна» теорія. У свідомості це фіксується тим, що оскільки життя, світова обстановка, та й сам Китай постійно змінюються, значить теорія, відображаючи ці зміни, також повинна змінюватися, інакше вона перетворюється на догму⁵.

У китайських документах часто присутній термін – лінхуо син (гнучкість), який як би акумулює і відображає явища, що вимагають постійних змін. Одночасно є якесь постійні речі, які не можна змінити, або, принаймні, вони не підлягають зміні. Це свого роду фундаментальні принципи, що стосуються життєвих національних інтересів. Такі безкомпромисні речі позначаються терміном – юандзе син (принципи), під який потрапляють національні інтереси, суверенітет і соціалістичний шлях розвитку КНР. Серед національних інтересів чітко фіксується принцип возз'єднання з Тайванем, і цей принцип не підпадає під компроміси. У розряд аналогічних принципів входять чжунсюе Вейт (китайські цінності), якими не можна поступатися при взаємодії із Заходом. Водночас принцип – циюо вейюн (західні цінності) припускають використання західних цінностей в технічних і практичних цілях⁶.

Процес становлення теорії міжнародних відносин в КНР проходить неоднозначно. Про це свідчать результати обговорень проблеми теорії міжнародних відносин у ході ряду конференцій («Виклики на рубежі віків – розвиток дисципліни міжнародних відносин в Китаї» (1991 р.); «Китай й світ в XXI столітті» (1994 р.); «Теорія МВ в Китаї: порівняння й запозичення» (2002 р.); «Будувати китайську теорію, створювати китайську школу» (Шанхайський університет Цзяотун, 2004 р.); «5-а конференція Ради Китайської національної асоціації міжнародних досліджень присвячений 60й річниці КНР (Уханський університет, 2009 р.)»⁷. Учасники конференцій так і не напрацювали спільної думки. Особли-

во гострі дебати йшли навколо проблеми ставлення до конструктивістської парадигми міжнародних відносин.

Професор Цинь пояснює таку увагу до конструктивізму тим, що ця школа за своєю суттю збігається з інтерпретацією в китайській філософії поняття «і син» (зміна). Крім того, іншим ключовим словом в конструктивізмі є самосприйняття (ідентичність), яке для нового Китаю також стало важливим для визначення своєї причетності до справ світу. Саме в рамках конструктивізму нині в КНР широко обговорюються взаємодія понять «ідентичність» та «поведінка». В цьому контексті відбувається дискурс про специфіку китайської теорії міжнародних відносин. Зокрема, професор Лян Шоу Де⁸ з Центру досліджень східних та західних культур Пекінського університету запропонував ідею «міжнародної політики з китайською специфікою» (Чжунго тесе де гоци чженчжи стое); професор Мей Жань з Інституту МВ Пекінського університету, Жень Сяо, Цинь Яцін запропонували свій варіант у вигляді «китайської школи МВ» – «Чжунго сюепай», Ван Ічжоу, Ши Бінь з Центру вивчення міжнародних досліджень Нанкінського університету, С. Цзічен оперує термінами «китайська перспектива аналізу» («Чжунго шіцзяо»), «китайське дослідження міжнародних відносин» («Чжунгоши Таксо») ⁹, «китайська сфера міжнародних досліджень» – «Чжунго шие» ¹⁰. Нині в китайських публікаціях починає переважати термін «Чжунго сюепай» – «китайська школа». В нашому дослідженні терміни «китайська школа теорії міжнародних відносин» й «теорія міжнародних відносин з китайською специфікою» вважається аналогічним підходом. І слідом за Чжан Жуйчжуаном вживаємо як тотожні.

Концепція «м'якої сили» тісно пов'язана з вищевикладеним дискурсом і концепцією комплексної могутності країни. В Китаї ця концепція увійшла в політичний дискурс в 1993 року в статті Ван Хунін (Wang Huning) у журналі Фуданського університету (Journal of Fudan University, 1993, № 3) під назвою «Культура як національна сила: м'яка сила». Вчений не заглиблювався в філософський аналіз суті даної концепції, проте виносить на перший план культуру, як головну складову «м'якої сили», на основі якої повинна базуватися зовнішня політика КНР.

Більш докладно ідею культури через м'яку силу роз'яснює вчений з КНР Чень Дзяньфен. За допомогою «китайської культурологічної доктрини Середини», яка лежить в основі вчення конфуціанства, будується гармонізація Ян і Інь. На відміну від попереднього тлумачення дії сил Ян і Інь в рамках філософії Тянься, Чень стверджував думку про те, що у контексті міжнародних відносин конфуціанізм наполягає на бесіді з іншими націями на принципах м'якості і моралі і вірить, що доброта є протиотрутою грубості. У цілому ж доктрина Середини (або серединного шляху) - це і є китайська м'яка сила.

У вище згаданій статті Ван Хунін також наголос робиться на тих аспектах конфуціанства які і складають м'яку силу китайської культури. Це і повага і визнання достоїнств (yi de fu gen), і доброзичливе управління (wang dao), і мир і гармонія (he), і гармонія без придушення відмінностей (he er bu tong).

Ряд інших китайських вчених виходять з того, що м'яка сила швидше корениться в політичній силі, ніж в культурі, і в сучасних умовах втілюється в нинішніх державних інститутах, нормах та надійності, тобто в політичній системі.

На відміну від Ная, деякі китайські вчені звертають увагу на той факт, що жорстка сила і м'яка сила не можуть бути розділені, вони взаємодоповнюють одна одну. Правильніше було б сказати, що вони нерозривно пов'язані між собою, одне без іншого просто не існують. Ця думка була використана для трансформації

китайської моделі розвитку в формі національної м'якої сили. Мен Хунхуа (КНР) виділяє наступні елементи м'якої сили: (1) культура; (2) цінності; (3) модель розвитку міжнародних інститутів; (4) міжнародного образу країни.

Аналізуючи ці компоненти американський Китаєць Чжао Суйшен констатує, що китайська економічна і військова сила відстає від американської, а м'яка сила Китаю все ще не дорівнює американській, зокрема в термінах політичних цінностей і моральної привабливості. Ця теза є спірною, оскільки ряд американських вчених вважає, що культурна дипломатія КНР вже продемонструвала і дієвість і ефективність. Зокрема, Джозеф Най наголошує, що найбільш впливовим засобом в світі стає м'яка сила Китаю, яка лежить у культурній сфері. Він стверджує, що той факт, що традиційна культура Китаю завжди користувалася особливою привабливістю, сприяв діяльності нинішнім 400 Інститутам Конфуція за межами Китаю.

Існують думки про те, що Китай давно перегнав Америку по ефективності м'якої сили. Зокрема, американський поміркований дослідник Роберт Росс аналізуючи чинники загострення відносин Китаю з США, Норвегією, Японією у 2010–2013 рр., прийшов до парадоксальних висновків про значне відставання американської дипломатичної школи. Росс засуджує американське зловживання геополітичними концепціями і вважає помилковою практику тлумачення войовничості КНР в термінах балансу сил та географії. Саме таку позицію займав американський сходознавець Джона Памфрета, коли радив уряду в 2010 р. проголосити новий зовнішньополітичний курс в АТР. Зміст цього повороту в Азії склала воєнна програма зміцнення оборонних союзів з країнами регіону і нарощування присутності американських, європейських та японських воєнно - морських сил у відповідній акваторії. Дипломатичний вимір нової стратегії став зрозумілий в 2011 р., коли міністр оборони Леон Панетта запевнив союзників, стривожених посиленням Китаю, що Сполучені Штати надовго залишаться в Тихому океані. Однак, на думку Росса, цей курс був продиктований глибоко помилковим тлумаченням мотивів поведінки китайського керівництва та культурного контексту політики Китаю. Джерелом силової дипломатії Пекіну слугує не почуття переваги, впевненості у власній могутності. Лідери Китаю добре розуміють, що китайська армія як і раніше значно поступається американській. Проте традиційна культура поведінки китайця не сприймає слабості. Нинішня агресивна реакція КНР на виклики глобалізму викликана глибоким і хворобливим усвідомленням власної уразливості в реаліях фінансової кризи та можливих соціальних заворушень. Зіткнувшись з цими викликами і зрозумівши, що розраховувати на продовження вражаючого економічного зростання більше не доводиться, лідери Китаю вирішили зміцнити свою легітимність в широких народних масах і заспокоїти націоналістично налаштовану громадськість демонстрацією символічних силових жестів. Американський «азіатський поворот» буде лише посилювати відчуття вразливості і агресивності в КНР. Бажаний зміст американської політики в АТР можуть скласти дії по заспокоюванню еліти КРН і послідовному захисту американських інтересів.

Ряд вчених критикує політику США в контексті західних, напрацьованих в англосаксонському світі базових теорій. Перш за все, це концепт комплексної взаємозалежності, сформульованої Р. Кеохане і Дж. Наєм в 1977 р. Комплексна взаємозалежність визначалася авторами як ситуація, що виникла в міжнародних відносинах в результаті розширення меж світової торгівлі і фінансових зв'язків, в

якій: (1) між товариствами, державами та іншими суб'єктами міжнародного життя встановлюються канали комунікації; (2) розмивається ієрархія основних питань міжнародних відносин; (3) у міжнародних відносинах знижується ефективність військової сили і механізмів примусу; (4) більш ефективним інструментом вирішення проблем стає пошук взаємних інтересів за допомогою дипломатії.

У цьому контексті звернемося до аналізу латиноамериканського досвіду сприйняття цих теорій, створених в США. На думку аргентинського вченого К. Ескудо, ні французькі, ні англійські теорії не є настільки етноцентричними як американські. К. Ескудо проаналізувавши поняття «взаємозалежності», «світовий порядок» прийшов до висновку про те, що ці поняття використовуються як політичні та економічні метафори для прикриття несправедливості. А оскільки кожен актор має право створювати свої міфи, то К. Ескудо теж використовує цю можливість і створює образ «периферійного реалізму», побудованого на концепті «один громадянин - один голос». Як вважає К. Ескудо, концепт «одна країна - один голос може сприяти справедливому функціонуванню міжнародної системи»¹¹.

Китайський вчений Ян Сетун теж активно критикує тези Р. Кеохане і Дж. Ная. На його думку, комплексна сила країни поєднує в собі «жорстку» та «м'яку силу», але це не сума, а добуток двох компонентів. А тому при втраті «м'якої» або «жорсткої сили» сукупна національна міць стає рівною нулю. «М'яку силу» Янь визначає як здатність держави до політичної мобілізації всередині і зовні. Це здатність використовувати матеріальні ресурси, але сама по собі матеріальним ресурсом вона не є. Вчений пропонує представити траєкторію розвитку «м'якої сили» Китаю за останні тридцять років у формі ієрогліфа «чжі», який нагадує латинську букву N, що моделює сценарії розвитку китайської позиції. В перше десятиліття реформ у 1980 - 1988 роках «м'яка сила» зростала, в 1989 - му після трагічних подій на площі Тяньаньмень знизилася до нуля, а потім знову почала повільно зростати. Янь Сюетун прирівнює «м'яку силу» до політичної сили країни. На його думку, вона слабкіше економічної сили Китаю, але сильніше військової сили. Китай торгує зі всіма континентами, чинить політичний вплив на суміжні території, але його воєнний вплив проявляється лише в прикордонних регіонах. Вчений виступає проти економічного детермінізму, вважаючи, що наявність великих фінансових ресурсів не підвищує здатності держави до політичної мобілізації всередині і зовні. На думку Янь Сюетуна, в 1970 - 1980 роки економіка КНР була менш розвиненою, ніж тепер, а можливості політичної мобілізації на міжнародній арені були вище, ніж зараз. Головну загрозу «м'якій силі» Янь бачить в соціальній дисгармонії всередині країни. Позитивна оцінка китайських реформ за кордоном підвищує статус і мобілізаційні можливості КНР, і в цих умовах усе більше число країн готове прислухатися до китайських порад. Навпаки, при загостренні проблем соціальної несправедливості в країн, міжнародний образ і мобілізаційні можливості знижуються. Вказуючи на ідеологію «гармонійного суспільства» і «гармонійного миру» як стратегію підвищення м'якої сили Китаю, Янь Сюетун визнає, що за 20 років реформ в країні міцно вкоренилася ідеологія наживи і тепер владі буде складно поєднати плани побудови «гармонійного суспільства» з курсом на пріоритет економічного розвитку. Захоплення економізмом є шкідливим і для зовнішньої репутації країни. Експерт радить китайській дипломатії думати не тільки про мирний контекст економічного розвитку КНР, але й про покращення її іміджу в світі. В середині країни китайський експерт бачать два основних джерела «м'якої сили»: багатство національної

культури і успіх китайської моделі модернізації. Янь вважає, що «культурна сила СРСР в 1991 році була набагато вища, ніж в 1951-му, проте множення культурної сили не допомогло зберегти цілісність країни»¹².

З іншого боку, слабкість культурної сили зовсім не означає слабкість «м'якої сили» держави. Так, під час «культурної революції» 1966 - 1976 років культурна сила Китаю була, на думку Янь Сюетун, серйозно ослаблена, проте в 1971-му Китай отримав широку політичну підтримку країн Третього світу, знайшов членство в ООН і місце постійного члена Ради Безпеки, що підвищило міжнародну вагу і вплив країни. У 1978 році, коли в КНР почалися перетворення, культурна сила була ненабагато міцніша, ніж при «культурній революції», проте реформи і відкритість дали країні можливість отримати широку міжнародну політичну підтримку, і «м'яка сила» Китаю помітно виросла. Янь Сюетун вважає, що Китаю потрібно, перш за все, думати про зміцнення «стратегічної репутації». Експерт вважає, що з 2005 року, коли Китай приступив до здійснення зовнішньої політики «гармонійного миру», він покращив свою стратегічну репутацію, від чого його здатність до міжнародної мобілізації підвищилася порівняно з першими роками ХХІ століття¹³.

Лю Цзайци – доктор історичних наук, професор, директор Інституту по вивченню Росії та України Державного Уханьського університету – зазначає, що китайську інтерпретацію «м'якої сили» вперше було озвучено в політичній доповіді на XVII з'їзді КПК, де було висунуто конкретні завдання будівництва «м'якої сили» країни в рамках будівництва соціалізму з китайською специфікою та програму побудови середньозаможного суспільства до 2020 р.¹⁴

В формі узагальнення концепти Лі Мінгджанг, Лю Цзайци та партійних настанов по застосуванню «м'якої сили» можливо представити у вигляді цілеспрямованої тріади тринітарного стратегуювання «м'якою силою»: 1. (1) «система соціалістичних цінностей» – (2) гармонічна, новаторська національна культура» – (3) «лідерство». 2. В економічній сфері: (1) розвиток («індустріалізація – інформатизація – урбанізація») – (2) «маркетинг» – (3) «інтернаціоналізація»; 3. Наукова «тріада» розвитку Китаю: (1) Китай «цивілізована країна з тривалою історією» – (2) Китай «велика соціалістична країна» – (3) Китай (країна, яка провела «індустріалізацію» – має «сукупну міць» – «лідерство») світовий лідер.

Тобто еліта Китаю прагне досягти світового лідерства. Проте існує розуміння необхідності виграти час для проведення реформ на основі маркетингової логіки задоволення потреб споживача, а не тільки символічних показників плану, що не допустимо в умовах інтернаціоналізації. Індустріалізація лишається важливим фактором забезпечення урбанізації при значному відсотку сільського населення КНР та товарного виробництва і підтримання ринку послуг в контексті можливості повторити досвід сповзання пострадянських країн в деіндустріалізацію. В Китаї розуміють важливість інтелектуального забезпечення таких планів і всіляко підтримують винахідництво.

1. Арин О. А. Азиатско-тихоокеанский регион: мифы, иллюзии и реальность / Арин О.А. – М.: Флинта, 1997. – 435 с. 2. Янь Сюетун. Чжунгоде цзюци: гоңзи хуаньцзин пінгу (Подйом Китаю: оцінка міжнародного середовища, Tianjing, Tianjing renmin chubanshe, Тяньцзин, Тяньцзин жэньминь чубаньшэ, 1998. – С. 234 – 236; *Adie W.A.C.* Peking's Revolutionary Diplomatic Line: Taking Tiger Mountain by Algebra? // Pacific Community. – 1973. – Vol. 4. – № 3. – Р. 356 - 375. 3. Арин О. А. От Сунь Цзы до Джозефа Ная [Текст] / О. А. Арин // Азия и Африка сегодня. – 2013. – № 5 (670). – С. 55-61.

4. *Чжан Чжічжюу*. Гоцзя Гуаньсі сюепай де Чжунго цзіньлу - цзяньлунь гоцзя Гуаньсі Яньци де чженцесін хе сюешусін [Китайський шлях до теорії міжнародних відносин - аналіз фундаментальних і прикладних підходів до досліджень] // гоцзя чженчжі Яньци [Дослідження міжнародної політики]. – 2009. – № 3. – С. 75 - 78. 5. *Гране Марсель*. Китайская мысль / Гране Марсель. – М.: Республика, 2004. – 525 с. 6. *Во Zhiyue*. China's elite politics: political transition and power balancing, Hackensack, N.J., World Scientific, 2007. – xv – 449 p. 7. *Acharya A.* Preface: Why is there no non-Western IR theory: reflections on and from Asia / Acharya A, Buzan B. // International Relations of the Asia – Pacific. 2007. – Vol. 7. P. – 285 - 286. 8. *Лян Шоуде*. Чжунго гоцзи чженчжи сюе лілунь цзяньше де таньсо [Дослідження будівництва китайської теорії міжнародної політики] // Шицзе цзінци юй чженчжи [Світова економіка та політика]. – 2005. – № 2. – С. 17-18. 9. *Aust Stefan*. Mit Konfucius zur Weltmacht. Das chinesische Jahrhundert / Stefan Aust, Andrian Geiges. – Berlin: Qadriga, 2012. – 337 s. 10. *Лу Пен*. Чуанцзянь Чжунго гоцзя Гуаньсі лілунь си чжун туцзін де феньсі юй пінцзя [Аналіз і оцінка чотирьох шляхів створення китайської теорії міжнародних відносин] // Шицзи Цзінци юй чженчжі [Світова економіка і політика]. – 2006. – № 4. – С. 57-63. 11. *Escude Carlos*. El Realismo de Los Estados Debiles (Coleccion Estudios internacionales) / Carlos Escude. – Grupo Editor Latinoamericano; 1a ed edition, 1995. – 238 p. 12. *Во Zhiyue*. China's elite politics: political transition and power balancing, Hackensack, N.J., World Scientific, 2007. – xv – 449 p. 13. *Yan Xuetong*. The weakening of the unipolar configuration / China 3.0 (European Council on Foreign Relation. London: 2012. – P. 112-117. 14. *Лю Цзайци*. «Мягкая сила» в стратегии развития Китая [Текст] / Цзайци Лю // Полис: Политические исследования. – 2009. – № 4. – С. 149-155.

УДК 321.01+321.02

В. Л. ЗГУРСЬКА

ГРОМАДЯНИН ЯК СПІВВИРОБНИК ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ У ПОЛІТИЦІ УЧАСТІ

Розглянуто еволюцію політики участі, в ході якої розширення можливостей громадян брати участь у процесі прийняття рішень, впровадження урядування та нових інформаційно-комунікаційних технологій сприяло появі громадянина – співвиробника публічних послуг. Оскільки громадянин володіє унікальною інформацією та досвідом вирішення поточних проблем, то його залучення до надання публічних послуг дає змогу підвищити їх якість.

Ключові слова: участь, громадянин, мережі, публічні послуги, інформаційно-комунікаційні технології.

Зурская В.Л. Гражданин как сопроизводитель публичных услуг в политике участия

Рассмотрено эволюцию политики участия, в ходе которой расширение возможностей граждан принимать участие в процессе принятия решений, внедрение управления и новых информационно-коммуникационных технологий содействовало появлению гражданина – сопроизводителя публичных услуг. Поскольку гражданин владеет уникальной информацией и опытом решения текущих проблем, то его привлечение к предоставлению публичных услуг позволяет повысить их качество.

© ЗГУРСЬКА Валентина Леонідівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Київського національного університету будівництва і архітектури